

REGION MORZA BAŁTYCKIEGO
NA KARTACH WYBRANYCH ZAGRANICZNYCH PODRĘCZNIKÓW
DO NAUCZANIA HISTORII
/GŁÓWNE TEZY/

1. Zadania podręczników do nauczania i uczenia się historii.

Podręcznik jest książką szkolną, która jest środkiem pomocniczym przede wszystkim dla ucznia. Podręczniki określają, na podstawie programu, zakres i głębię materiału historycznego przeznaczonego do opracowania przez młodzież. Konkretyzują także wytyczne programu nauczania, ukierunkowując uwagę wykładu, także za pomocą innych części składowych podręcznika (ilustracje, mapki, itp.). Można więc stwierdzić, że podręczniki historii dostarczają uczniom materiału niezbędnego do realizacji celów zawartych w programie nauczania tego przedmiotu. Powinny one także pomagać w intensywnym i twórczym uczeniu się. Dla realizacji tych celów podręczniki powinny zawierać materiały sprzyjające aktywnej konfrontacji dotychczasowej wiedzy i umiejętności ucznia z nowymi informacjami, między innymi poprzez odpowiedni system zadań i ćwiczeń.

2. Współczesne kryteria doboru treści.

Zgodnie z wytycznymi Światowego Kongresu Historyków w Oslo (2000) aktualne podręczniki powinny między innymi:

- zawierać treści ułatwiające rozumienie współczesnych problemów;
- pomagać w łączeniu i wiązaniu przeszłości ze współczesnością;
- ułatwiać kształtowanie świadomości na trzech poziomach
 - a) regionalnym
 - b) narodowym
 - c) europejskim
- eksponować w sposób szczególny dzieje sąsiadów oraz regionu związanego historycznie i geograficznie z danym krajem.

Czy tak jest istotnie?

Na tak sformułowane pytanie postaramy się szukać odpowiedzi na kartach następujących podręczników:

- Europejski podręcznik do nauczania historii (tłumaczenie)

Wymieniony podręcznik, którego autorami są historycy z Europy Zachodniej wszedł do obiegu szkolnego w roku 1992. W tym opracowaniu region Morza Bałtyckiego został potraktowany jako peryferia Europy. Można nawet stwierdzić, że pojęcie "Europa" została przez autorów tego opracowania ograniczona do obszaru, które wyznaczały kiedyś granice państwa Karola Wielkiego.

Wyraźnie dostrzegalny jest brak autora z Polski, chociaż wydawcy przedstawili nam taką propozycję. Została ona jednak odrzucona z przyczyn politycznych.

– Podręczniki niemieckie

Pomimo różnic w książkach szkolnych dla poszczególnych Landów, treści związane z kontrolą wybrzeża Bałtyku prezentowane są w podobny sposób. Podkreśla się rolę kolonizacji, jak to określono "nabywania" przez Zakon Krzyżacki nowych obszarów oraz rolę Hanzy. Pomimo wielu protestów z naszej strony, nadal eksponuje się we wszystkich podręcznikach materiał ikonograficzny przedstawiający I rozbiór Polski jako prawnie i historycznie uzasadnioną korektę granic Rzeczypospolitej. Wybrzeże Bałtyku wraca jako teren sporny po I wojnie i przed wybuchem II wojny światowej. Sporo miejsca zajmują również opisy związane z wysiedleniami ludności niemieckiej z tych obszarów po II wojnie światowej. Ten ostatni wątek wymaga korekt merytorycznych i dydaktycznych. Do korekt merytorycznych zaliczamy zawyżanie liczby niemieckich mieszkańców Pomorza, którzy w wyniku decyzji wielkich mocarstw, musieli te tereny opuścić po II wojnie światowej. Do usterek dydaktycznych warto zaliczyć nie zawsze uzasadnioną aktualizację. Na przykład część autorów podręczników niemieckich zaznacza, że osadnicy z Zachodu Europy przybywali na te tereny zapraszani przez miejscowych władców, a sześć wieków później zostali z tych obszarów brutalnie wypędzeni. Nasze zastrzeżenia budzi fakt, że uczniowie korzystający z tego podręcznika poznawali dopiero historię średniowiecza. Nie wiedzieli więc jeszcze wtedy o II wojnie światowej i zbrodniach jakie Niemcy popełnili w okupowanej przez nich Europie.

– Podręczniki krajów skandynawskich

⑩ Finlandia

W książkach szkolnych z tego kraju w oparciu o mapki "obudowane" materiałem tekstowym zaprezentowano młodzieży proces zasiedlania wybrzeża Morza Bałtyckiego. Zdecydowany akcent położono jednak na wydarzenia jakie miały miejsce w tym regionie w wieku XX. Z satysfakcją dostrzegamy rozbudowę wątku związanego z dziejami polski. Autorzy z Finlandii krytycznie oceniają postanowienia w sprawie Gdańska po I wojnie światowej. Z uznaniem opisują udane próby usadowienia się Polski nad Bałtykiem (Gdynia). Trafnie stwierdzają, że to nie sprawa Gdańska była przyczyną wybuchu II wojny światowej, ale agresywna polityka Hitlera, który szukał pretekstu do wywołania światowego konfliktu.

⑩ Szwecja

W podręcznikach autorów szwedzkich wyraźny nacisk położono na wątek militarny. Uczeń może prześledzić główne etapy działań tego kraju związane z opanowaniem wybrzeży Bałtyku. Są także informacje o próbach oderwania się Finlandii, rywalizacji gospodarczej i militarnej z Hanżą oraz o działaniach militarnych zmierzającej do powiększenia obszaru Szwecji nie tylko nad

Bałtykiem.

Zgodnie z koncepcją szkolnej edukacji historycznej programy nauczania koncentrują się na dziejach regionalnych, a potem narodowych. Historia powszechna traktowana jest wybiórczo. Zaskoczeniem dla polskiego czytelnika może być brak informacji o walkach z Rzeczpospolitą na lądzie i morzu w XVII wieku, w podręcznikach, które obejmowały ten okres.

Wnioski

Wybiórcza analiza zagranicznych podręczników do nauczania historii wykazała, że w syntezach dziejów Europy, wybrzeża Bałtyku jak również państwa usytuowane w tym regionie potraktowane są jako peryferia naszego kontynentu. Kraje usytuowane nad Bałtykiem podkreślają głównie dzieje narodowe i stosunki z sąsiadami. Daje się wyraźnie odczuć brak kompleksowego ujęcia tej problematyki. Dlatego z satysfakcją należy powitać pierwsze próby w tym zakresie. Zaliczamy do nich wydany w roku 1999 wspólny podręcznik do nauczania historii krajów bałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia). Warto postulować przygotowanie podobnej publikacji, która przybliży do młodzieży wiedzę o przeszłości wszystkich państw usytuowanych w regionie Morza Bałtyckiego.

Bibliografia

- Europäisches Geschichtsbuch. Erarbeitet von 12 europäischen Historikern, Stuttgart 1992.
- Geschichte für Morgen, red. H. Neumann, Berlin 1998.
- Geschichte 3., red. H. Hobzbauer, München 1996.
- Zeiten und Menschen 3., red. H. J. Leudman, Paderborn 2005.
- Stawizny a podawki, red. K. Bergmann (i inni), Budysin 1997.
- Anno 1, red B. Askani, E. Wagner, Braunschweig 2001.
- Entdecken und verstehen 7., red. T Berger (i inni), Berlin 2001.
- Wir machen Geschichte, Band 7, red. E. Hinrichs (i inni) Frankfurt am Mein 2007.
- Rückspiegel Geschichte, Band 2, H. J. Leudman (i inni), Paderborn 2000.
- Ch. Öhman: Historia, Uppsala 2001.
- L. Hildingson (i inni): Levande historia, Stockholm 2002.
- J. Ekonen (i inni): Ihmisen tiet, Otava 2005.
- O. Lappalainen (i inni): Historian tiet 5, Otava 1990.
- T. Verros (i inni): Ihminen ja aika, Helsinki 1993.
- R. Laužikas (i inni): Droga, cz. II, Vilnius 2008